İ'LAL (20.KAİDE)

وَإِنْ كانَتِ الْهَمْزَةُ مُتَحَرِّكَةً وَإِنْ كانَ ما قَبْلَها حَرْفاً ساكِناً يَجُوزُ تَرْكُها عَلَى حالِهَا وَيَجُوزُ نَقْلُ حَرَكَتِها إلى ما قَبْلَها مِثالُهُ قَوْلُهُ تَعالى: وَسَلِ الْقَرْيَةَ وَالأَصْلُ: وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ

20. KAİDE

> Hemze harekeli olup kendisinden önceki de sakin bir harf olursa, hemzeyi hali üzere bırakmak caiz olduğu gibi, hemzenin harekesini kendisinden öncekine nakletmek de caizdir. Allah Azze ve Celle'nin şu kavlinde olduğu gibi.

وَسَلِ الْقَرْيَةَ

سَأَلَ FİİLİNİN EMRİ HAZIR MÜFRET SİGASI
اِسْأَلْ > اِسْأَلْ > اِسَلْ > سَلْ

1.) سَلْ Mehmuz-el ayn emri hazır olup aslı اِسْأَلْ idi.

2.) Hemze harekeli olup kendisinden önceki harf de sakin olduğu için (20. Kaide Gereği) hemzenin harekesi س 'e nakledildi.

> اِسْأَلْ oldu. <

3.) İki sakin harf bir araya geldi. Birincisi hemze, ikincisi kendisinden sonra gelen ل harfidir. Sahih harf olan ل hazf edilemeyeceği için hemze hazfedildi.

> اِسَلْ oldu. <

4.) س harekelenince hemzeye ihtiyaç kalmadığından dolayı hemze de hazfedildi.

> سَلْ oldu. <

أَمَرَ - أَكَلَ - أَخَذَ
FİİLLERİNİN EMRİ HAZIR MÜFRET SİGALARI

1.) مُرْ - كُلْ - خُذْ Mehmuz-elfa emri hazır olup asılları أُؤْمُرْ - أُؤْكُلْ - أُؤْخُذْ idi.

2.) Hemze sakin ve kendisinden önceki harf de hemze olup harekesi zamme olduğundan dolayı (18. Kaide Gereği) vacip olarak hemze و çevirilecekti. أُوخُذْ - أُوكُلْ - أُومُرْ olacaktı. Fakat bu üç fiil Arap kelamında çok kullanıldığı için kıyas yapmaksızın مُرْ - كُلْ - خُذْ şeklinde gelir.

NOT:

> Mehmuz fiilin geri kalan çekimi, sahih fiil gibidir.

> Sahih olmayan bir fiil, (sahih fiil çekiminde zikredildiği gibi) sahih fiile kıyas edilir. Eğer kıyas (kaide) bir harfin ibdalini, naklini veya iskânını gerektiriyorsa gereken i'lal işlemi yapılır. Ancak kıyas (kaide) böyle bir i'lali gerektirmiyorsa sahih olmayan fiil sahih gibi çekilir.

> Bazı yerlerde i'lali gerektiren bir durumun bulunmasıyla beraber başka bir engelden dolayı illetli olan kelimeler değişmez.

MİSAL:

> عَوِرَ "tek gözü kör oldu" fiili sülasi mücerred 4. babtan mazi bir fiildir. Bu fiilde و harekeli, kendisinden önceki harf de fethalı olduğu için (1. Kaide Gereği) و harfinin elif (ا) harfine çevrilmesi gerekiyordu. Fakat aslı عَارَ "ayıpladı" fiiliyle karışacağından dolayı عَوِرَ fiilinde kaide uygulanmaz.

MİSAL:

> اِسْتَوَى fiili iftial babından mazi bir fiil olup aslı اِسْتَوَيَ idi. ي harekeli ve kendisinden önceki harf fethalı olduğu için (1. Kaide Gereği) ي harfi elif (ا) harfine çevrildi. Fiillerin aynel fiili sahih hükmünde olduğundan değişmeyip olduğu gibi kalır. Eğer 1. kaide gereği elife çevrilseydi اِسْتَى şeklinde olup hangi babdan olduğu anlaşılmayacağından dolayı i'lal kaidesi uygulanmaz.

MİSAL:

> جَلْبَبَ fiili rubai mülhak mazi bir fiildir. Bu fiilde aynı cins olan ب harfinin ikisi de harekeli olduğundan dolayı (15. Kaide Gereği) idğam vacip olduğu halde ilhaklık bozulmasın diye idğam yapılmaz.

yusufislamdagdelen@gmail.com